

Dlaczego praktyki konstytucyjne w liberalnych demokracjach, od USA przez Filipiny po Polskę, doświadczają w ostatnim czasie serii kryzysów? Jak pogodzić demokratyczną legitymizację porządku prawnego z wymogami praworządności? Jak zagwarantować ich pogodzenie na poziomie kultury prawnej, prawniczej doktryny i instytucji prawa, tak aby umożliwić szeroki dostęp obywateli do prawa i praktyki konstytucyjnej?

Projekt ma za cel odpowiedzieć na te i powiązane z nimi pytania oraz sformułować nowy model teoretyczny praktyki konstytucyjnej, określanej jako refleksyjny konstytucjonalizm. Punktem wyjścia jest stwierdzenie, że obecny kryzys konstytucyjny – niezależnie od jego źródeł politycznych lub ekonomicznych – jest powodowany strukturalnymi niedoskonałościami liberalnych porządków prawnych i powiązanych z nimi praktyk konstytucyjnych. Dla przezwyciężenia kryzysu konieczne jest więc przemyślenie i przeprojektowanie tych praktyk. Szczególnie potrzebne jest zapewnienie odpowiedniej równowagi w trzech, kluczowych dla praktyki konstytucyjnej, relacjach: (a) między władzą konstytuującą (suwerenem, ludem) a władzą konstytuowaną (organami władzy publicznej); (b) między społeczną legitymizacją prawa a wymogami praworządności; (c) między samym prawem a innymi praktykami społecznymi.

Główna hipoteza projektu zawiera się zatem w akronimie **PRACTIS** (**P**ower, **R**eflexivity **A**nd **C**ons**T**itutional **cr**is**IS**): kompleksowe zrozumienie i skuteczne przezwycięzenie **kryzysu konstytucyjnego** (*constitutional crisis*) wymaga pojęcia **refleksyjności** (*reflexivity*) **praktyki konstytucyjnej** (*constitutional practice*), ze szczególnym uwzględnieniem relacji między **władzą konstytuującą a konstytuowaną** (*constituent and constitutive power*).

Projekt **PRACTIS** bazuje na filozofii refleksyjności, jako kluczowym pojęciu dla nowoczesnego porządku społecznego. W pierwszych etapach analizie poddana zostaje liberalna praktyka konstytucyjna wraz z wyrażającą ją doktryną tzw. prawnego konstytucjonalizmu, w celu ukazania, że przyjmują one błędną, redukcijną koncepcję refleksyjności prawa oraz jakie konsekwencje praktyczne niesie za sobą to rozstrzygnięcie intelektualne. Skutkuje ono bowiem zachwianiem równowagi w trzech wskazanych wyżej relacjach, a także w marginalizacji udziału obywateli w praktyce konstytucyjnej. Badania koncentrują się w tym kontekście na przypadku Polski, jako swoistym „laboratorium” i dogodnym punkcie do obserwacji globalnych tendencji. Rozważeniu podlega także polityczny program oraz praktyka populistycznego konstytucjonalizmu. Wykazane zostaje, że nurt ten, mimo przyjmowanej demokratycznej retoryki, w jeszcze większej mierze co prawny konstytucjonalizm zniekształca refleksyjność praktyki konstytucyjnej i pozbawia obywateli możliwości partycypacji w tej praktyce. Wynika z tego, że potrzebna jest droga wyjścia pozwalająca przekroczyć jałową opozycję między prawnym konstytucjonalizmem a populizmem.

Takiej drogi wyjścia może dostarczać perspektywa refleksyjności. Dlatego też w kolejnym kroku projekt **PRACTIS** rozwija pozytywny program refleksyjnego konstytucjonalizmu, który pozwala odnaleźć równowagę w trzech wspomnianych wcześniej konstytucyjnych relacjach. Jest to możliwe dzięki przyjęciu dialektycznej (dialogicznej) koncepcji refleksyjności, która uznaje otwartą, zapośredniczoną, a zarazem paradoksalną naturę procesów refleksyjnych. Model praktyki konstytucyjnej oparty na takich założeniach zostaje porównany z alternatywnymi modelami wysuwanymi przez inne wpływowe koncepcje w obszarze teorii konstytucyjnej: oprócz konstytucjonalizmu prawnego i populistycznego, są to m.in. konstytucjonalizm polityczny, ludowy czy społeczny.

Teoretyczny program konstytucjonalizmu refleksyjnego zostaje uzupełniony analizami na poziomie doktrynalnym i instytucjonalnym. W obu przypadkach poszukiwane są możliwości powiązania i wzajemnego zapośredniczenia odmiennych dyskursów i racjonalności, zwłaszcza tych o charakterze społecznym oraz eksperckim (prawnego lub innego typu). Od interpretacji i argumentacji prawniczej oczekuje się, że połączą one tradycyjne prawnicze schematy rozumowania z argumentami zewnętrznymi wobec prawa; instytucje konstytucyjne powinny zaś stanowić fora, na których różne społeczne i eksperckie dyskursy będą podlegać artykulacji a także wzajemnym transformacjom. W tym ostatnim przypadku badania koncentrują się na partycypacyjnych i zorientowanych obywatelsko modelach instytucji zmiany konstytucyjnej oraz sądowej kontroli konstytucyjności. To właśnie te dwie grupy instytucji mają decydujące znaczenie dla relacji między władzą konstytuującą a konstytuowaną. Dlatego też nadanie im prawdziwie refleksyjnego charakteru pozwala ustanowić właściwą równowagę w obrębie tej relacji, a ostatecznie umożliwia pogodzenie oczekiwań demokratycznej legitymizacji prawa z wymogami praworządności.